

Timoteiu Cipariu.

(1805—1887).

Filolog în toată puterea cuvîntului, mderațiunea și spornica activitate a răposatului canonic (din nenorocire în mare parte atinsă de dogmatism) formează o continuă protestare în contra exceselor comise în domeniul limbii, de predecesorii și contemporanii săi“.

L. Șăineanu, Ist. fil. rom. pag. 3-4.

Se împlinește anul acesta o jumătate de veac dela moartea lui T. Cipariu, harnic cercetător al trecutului nostru și inauguratorul studiilor istorice asupra limbii naționale. Latinist, ca majoritatea învățaților ardeleni din vremea lui, a știut totuși să înfrîneze unele din exagerările acestora, exagerări care au culminat în acel curios „*Dicționar*“ al lui Laurian și Massim. Cu toate acestea, atitudinea lui științifică nu era cu totul străină de aceste exagerări.

Ca și Petru Maior și în opoziție cu toți ceilalți gramatici de pînă la el, Cipariu a accentuat originea vulgară a limbii noastre, dar întotdeauna raporta formele romînești la formele latinești clasice și nu la cele vulgare, pe care, în principiu, le susținea. Dealtfel, undeva, în „*Principii de limbă și de scriptură*“ spune următoarele: „noi nu putem suferi ca apoi să ne zică, că a noastră [e vorba de limbă] s'a schimbat depărtîndu-se dela formele vechi latine, care sînt și ale noastre, și apropiîndu-se către cele grecești“ (pag. 82).

Din asemenea tendințe ce stăpîneau pe toți gramaticii din vremea aceia și pe toți latiniștii, a ieșit și ideea ortografiei, ideile mai veche decît aceia a studiului limbii romîne și care dease-

menea a fost îmbrățișată de aproape toți cei ce și-au legat preocupările lor de cercetările lingvistice.

Deși, cum am spus mai sus, Cipariu nu ajunsese prea departe cu exagerările, avea totuși unele puncte de vedere pe care cu greu le-ar fi putut impune pentru mai mult timp. Pentru puțină vreme, le-a impus totuși, formînd așa numita școală cipariană. Cu toate că avea reale însușiri de filolog, nu și-a înțeles niciodată pe deplin rostul său; a rămas străin de ceiace se producea în Occident. Numai așa se poate explica atitudinea lui hotărîtă pentru o perfecționare a graiului. După el, autoritatea necontestată în materie de limbă este gramaticul, împotriva căruia nu se poate ridica nici evoluția lentă, dar sigură a limbii, nici cultura, nici scriitorul de geniu. Toți cei ce vorbesc sau scriu într-o limbă oarecare vor ține cont, neapărat, de cuvintele turnate în forme speciale, definitive, de cătră gramatic. Nimeni n-are dreptul să se abată dela ele.

Cipariu credea în reușita etimologismului pe care-l propaga cu atîta pasiune. Dar ce era acest etimologism? Principiul care cerea pentru cuvintele latinești, astfel ca un străin care ar încerca să citească un text românesc să fie izbit de asemănarea lui cu limba latină. Acest principiu vroia să-l impună pe tot teritoriul Daciei, spre a se creia o limbă unitară în Moldova, Muntenia și Transilvania. Datorită acestui etimologism, Cipariu scria *cl*, *gl* (pentru *chi*, *ghi*: *ocliu* = *ochiu*, *gliacia* = *ghiață*), nu punea niciodată sedilă la *ș*, *ț* (în limba latină neexistînd decît *s*, *t*), păstra în toate împrejurările pe *u* final, etc.

Spre deosebire de Laurian, Cipariu pleacă, în cercetările sale, dela primele monumente literare, pe care le socotește mai apropiate de limba latină. Cuvintele care s'au pierdut deatunci și pînă astăzi trebuiesc reînviat. În locul slavonismelor trebuiesc puse cuvinte nouă, din dialecte „cînd alte fîntîne ne vor lipsi“.

Pe aceia dintre latiniști care derivau cuvîntul *slavă* din lat. *salve* și spuneau că împărații dela Roma vorbeau romînește soldaților romani, Cipariu îi combate numindu-i „latinomani“, spunînd că s'au făcut de rîs în fața lumii și a străinilor.

„Gramatica“, scrisă în două volume (Analitica 1869, Sintetica 1877) și premiată de Academia Romînă, în sînul căreia Cipariu intrase încă dela început, era natural să nu aducă nici un serviciu serios din moment ce avea în vedere o limbă artificială, o limbă care niciodată n'a existat.

Mai ales asupra monumentelor de veche limbă românească s'a aplicat cu stăruitoare simpatie canonicul dela Blaj. El a desbătut cărările pe care aveau să le străbată cu mai mult succes cei de după dînsul, în primul rînd B. P. Haşdeu şi M. Gaster, iar după ei o întreagă pleiadă de filologi. Dealtfel acesta este domeniul în care munca lui Cipariu a fost mai puţin zădarnică şi mai plină de roade. Şi dacă de multă vreme acea „Crestomatie sau analecte literare“ (tipărită la Blaj 1858) nu se mai bucură în ochii specialiştilor de atenţia care i se acorda altădată, ea îşi are totuşi importanţa pe care o au totdeauna lucrările deschizătoare de drumuri nouă. Are meritul începutului.

Dar activitatea lui Cipariu nu se opreşte aici. El a făcut şi publicistică propriu zisă. Pe lângă reviste de specialitate, cum este „Arhiva pentru Istoria şi Filologia“, a scos la 1848 cea dintâi foaie pentru săteni: „Invăţătorul poporului“, unde susţine interesele celor mulţi, ale acelora pe care-i compară cu „un călător în ţară străină, care nu ştie drumul şi nu-şi află om să-i arate calea, ca pruncul sărac, lepădat în mijlocul căii, carele de toţi se roagă şi de puţini este ascultat“. A fost un apărător neobosit al Romînilor din Ardeal, care l-au trimes ca delegat la împăratul Austro-Ungariei, precum şi unul dintre întemeietorii „Astrei“, la inaugurarea căreia a ţinut un „Cuvînt“, tipărit la Blaj în 1862.

Cipariu credea sincer în munca sa, şi ea-i era singura satisfacţie. Deaceia trebuie să-i privim cu simpatie ostenele, chiar dacă a trebuit să cadă uneori în acele erori (de altfel inerente împrejurărilor), în care alţii s'au pierdut cu desăvîrşire.

G. Istrati.
